Nieuw boek van Sonia Garmers:

Liefde en dood, maar bovenal zelfstandigheid

Sinds een aantal jaren is het in de wereld van het jeugdboek mode geworden, om over de 'grote dingen des levens' te schrijven. Een auteur die zichzelf respecteert zal zich niet meer bezondigen aan een vrijblijvend, ontspannend avonturenverhaal, maar hij zal moeite doen de problemen die ook de jonge mens helaas niet bespaard blijven, in den brede uit te tekenen. Hij schrijft over onvolledige gezinnen, echtscheidingen, discriminatie, milieuvervuiling, kortom over de rotte wereld van de grote mensen. Zoals de volwassene reeds in de achttiende eeuw het kind door middel van het jeugdboek wilde opvoeden tot braafheid en deugdzaamheid, zo wil hij het nu tot maatschappij-kritisch bewustzijn. Een tendens, u merkt het, die ik niet erg waardeer.

Toen ik hoorde dat het nieuwe boek van Sonia Garmers, Orkaan en Mayra, over het thema 'stervensbegeleiding' zou gaan, sloeg de schrik me om het hart, omdat ik dacht dat ook zij voor dit modeverschijnsel bezweken zou zijn en zich aan een degelijk loodzwaar-ernstig boek zou vertillen. Maar gelukkig merkte ik dat ik ongelijk had, toen ik begon te lezen.

Sonia heeft een mooi boek geschreven, waarin ernst en humor evenwichtig verdeeld zijn. Van de grappen en grollen van Orkaan is niet veel meer over, maar hij is dan ook ouder geworden en zit nu in de examenklas van de Havo. Gedeelten als over de burenruzie, met de honden Skelet en Ouwe Kreng, en de Arubaanse dierentuin bewijzen dat de grollen nog niet helemaal verdwenen zijn, maar met de lichtblauwe contactlenzen en het verhaal over de menstruatie van donkere vrouwen en Hollandse mannen doet een verfijnder, wat functioneler soort humor zijn intrede. Evenals in Orkaan maakt Sonia veel gebruik van sententies en (papiamentse) spreekwoorden, die de lezer ook de nodige ontspanning bezorgen.

SONIA GARMERS

In het eerste deel vond Orkaan in de dienstbode Chaya, zijn oom Chitu en diens dochter Mayra de voorbeelden die voor hem het tegenwicht vormden voor de stijve, kwasiedeftige standophouderij van zijn ouders. Van hen leerde hij het belang van het werken met je handen en de winst voor je mens-zijn, als je eerlijk en zelfstandig je eigen gang durft te gaan.

Nu is uitgerekend oom Chitu, de enige die Orkaan echt volledig begrijpt en waardeert, ongeneeslijk ziek geworden, hoewel er ogenschijnlijk niets aan de hand is, omdat de dappere man naar buiten toe niets laat blijken. Hij stuurt Mayra naar Nederland, opdat ze het schrijnwerkersvak volledig onder de knie zal krijgen. Zij moet de werkplaats na zijn dood voortzetten. Chaya en Orkaan houden oom Chitu gezelschap tijdens Mayra's afwezigheid en worden zo geconfronteerd met het probleem van de 'stervensbegeleiding': hoe kunnen ze iemand wiens einde nadert en die dat weet, bijstaan? Voor de jonge Orkaan is dit een enorm probleem waar hij het zo moeilijk mee heeft, dat men thuis en op school niet meer weet wat men aan hem heeft.

Daar komt nog bij dat hij zich eenzaam voelt nu Mayra, op wie hij in stilte verliefd is, zolang weg is. Oom Chitu en Orkaan hebben het beiden moeilijk, of zoals Sonia zegt: "Iedereen lijdt graag in stilte aan zijn eigen verliefdheid. Of aan zijn eigen dood".

Beide motieven, liefde en dood, zijn nauw verweven en komen vaak in onmiddellijke samenhang voor: als Orkaan aan Chaya zijn liefde voor Mayra bekent, hoort hij direct daarna van haar dat oom Chitu dood zal gaan; nadat hij thuis vertelt dat oom Chitu zal sterven, zegt hij tegen deze dat hij van Mayra houdt; als hij oom Chitu scheert en daarmee klaar maakt voor het sterven en om Mayra te ontvangen, belooft hij deze dat hij Mayra nooit in de steek zal laten. **Dit zijn slechts enkele** voorbeelden uit vele.

Als oom Chitu's toestand verergert wordt Mayra gewaarschuwd. Ze komt op tijd om afscheid van haar vader te nemen. Het sterven wordt niet beschreven, de begrafenis daarentegen wel. Nu is Mayra alleen en moet ze zich geheel zelfstandig redden, maar daartoe is ze volledig in staat. Ze heeft de hulp van Orkaans vader, die voogd wordt, nauwelijks nodig. Ze besluit samen met ene Jeanette, een kennisje van oom Chitu, die in het verhaal wel wat plotseling uit de lucht komt vallen, de zaak voort te zetten. Voor deze Jeanette heeft Jeanette Davelaar, timmervrouw op Curacao, model gestaan, aan wie in een soort opdracht voorin dank wordt gebracht. Nadat Orkaan zijn Havo-diploma behaald zal hebben, zal hij bij de twee timmervrouwen in dienst kunnen komen voor administratieve werkjes. De 'WITTE BOORD' en de MAN in dienst van het HANDWERK en de VROUW! Dit is zo revolutionair voor Orkaan dat hij de beslissing niet definitief durft te nemen, waarmee Sonia de weg naar een derde deel mooi openhoudt.

Ik hoop dat het er komt, want Orkaan en Mayra is een zuiver

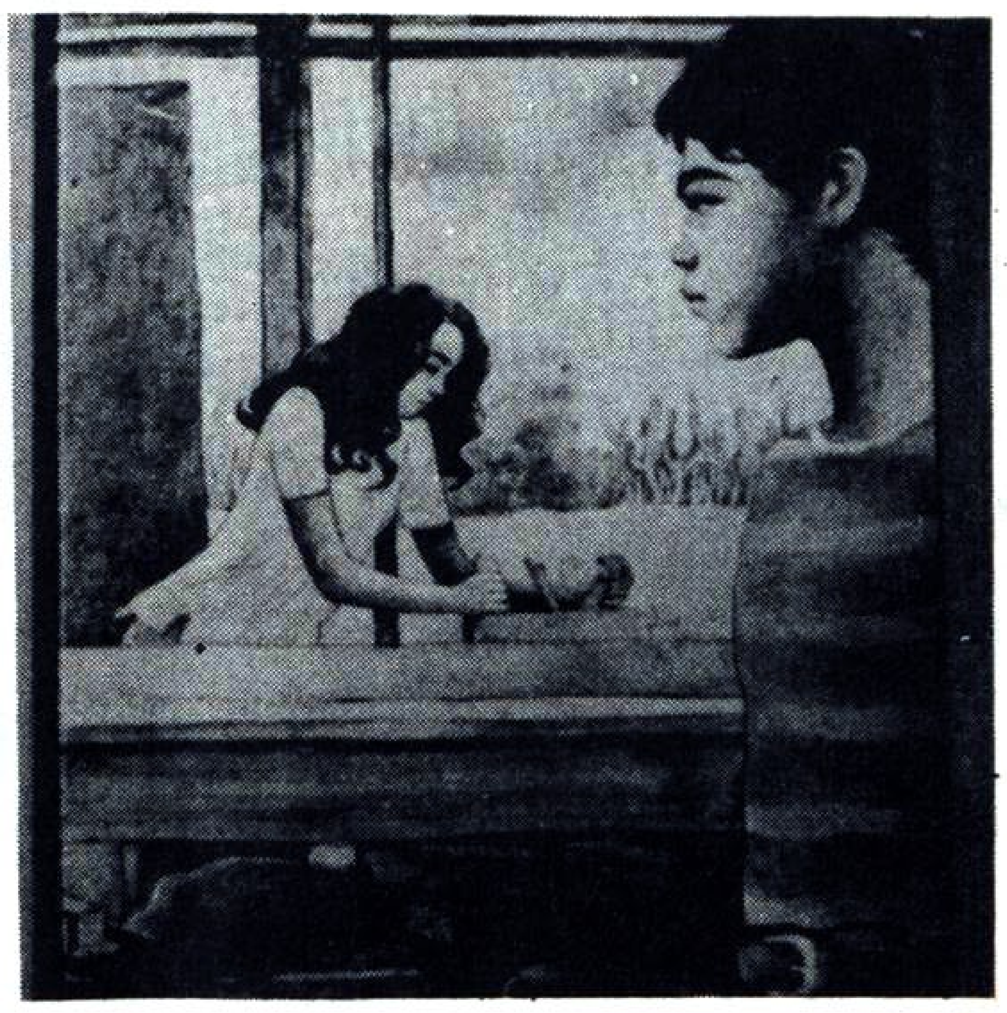

en goed verteld boek geworden. Door het gekozen perspectief van de alwetende verteller, waardoor de lezer voortdurend meer weet dan de figuren zelf, wat zeker in verband met het motief om de a.s. dood van oom Chitu zoveel mogelijk te verzwijgen, spanningwekkend werkt, krijgen kleine aanduidingen als "om jou zullen de vrouwen nog vechten als je in je doodkist ligt", wat Chaya zich laat ontvallen, en een opmerking als "Paai zag er toch niet gezond uit toen ik wegging" in een brief van Mayra, een sterke lading.

Sonia beheerst 'het vak' steeds beter, wat ook blijkt uit de variatie in aanbieding. Veel dialoog, brieven en gesproken bandjes wisselen de alwetende verteller af. Waar ik niet mee uit te voeten kon, was het tijdsaspect. Het zal wel kloppen, maar Sonia zou de lezer wat meer aanwijzingen in deze moeten geven. De tijd, toch een belangrijk element in een boek waarin het levenseinde zo belangrijk is, is te diffuus.

Dit tweede deel vormt een hechte eenheid met het eerste door de talrijke verwijzingen die er naar dit deel voorkomen. Door Mayra's verblijf in Nederland komen ook veel aspecten van Lieve koningin, hierbij stuur ik U mijn dochter terug. Ook nu spaart ze haar kritiek op Curacao niet; Nederland komt er nu heel wat slechter af dan vijf jaar geleden. Toch is in deze gedeelten over Curacao en Nederland Sonia zèlf te veel, en zijn Mayra en de andere romanfiguren hier te wenig aan het woord. Zodat ik, hoewel ik wel zie dat ze een zekere functie hebben in verband met het thema van zelfstandig durven te zijn, toch geneigd ben ze als zwakkere gedeelten in dit boek te beschouwen. Maar daarnaast is een hoofdstuk als "Een belofte" prachtig in zijn ingehouden emotie.

Het geheel is een uitgebalanceerd en goed verteld verhaal geworden, dat jongeren vanaf dertien jaar èn ouderen zal ontroeren en doen lachen, en dat gelukkig ver afstaat van de grimmig-modieuze probleemroman.

WIM RUTGERS

Sonia Garmers: Orkaan en Mayra
Uitgeverij Leopold Den Haag, 1980
I.S.B.N. 90 258 3514 7.

Miep Diekman:

Tweemaal herdrukt

De schrijfster Miep Diekmann behoeft geen introductie; haar jeugdboeken hebben haar in de loop van een kwart eeuw bij ons een ruime bekendheid gegeven. Ze werd in 1925 in Nederland geboren en bracht een gedeelte van haar jeugd op Curacao door, waar haar vader commandant was van de militaire politie. Dit vijfjarig verblijf in de Nederlandse Antillen is beslissend geweest voor een belangrijk gedeelte van haar uitgebreide werk. In een interview (met Fred de Swert) zei ze daarover eens: "Weet je, toen ik daar zat, merkte ik dat er helemaal geen Westindische jeugdliteratuur bestond. De kinderen moesten daar lezen wat Europa en Amerika hun te bieden hadden. (...)

De Westindische schrijvers beginnen allemaal met proza of korte verhalen. Ik geloof niet in hun zogenaamde sociale engagement, want ze laten hun eigen jeugd stikken".

Zo besloot ze boeken voor de Antilliaanse jongeren over hun eigen omgeving te gaan schrijven. Het resultaat was een vijftiental boeken van meestal hoog gehalte, waarvan voor mij de grote slavenroman over **Marijn bij de lorredraaiers** van 1965 het onbetwiste hoogtepunt is. Ook een werk als **De dagen van Olim** (1971) is uitstekend, maar daarin stoort me toch enigszins de modieuze verruwing van de taal, wat in **Dan** ben je nergens meer van 1975 nog veel sterker geworden is. Haar vroegere werk daarentegen kenmerkt zich door een eenvoudig, zuiver taalgebruik dat me meer aanspreekt.

Het geheim van haar succes zou wel eens kunnen liggen in wat haar Japanse vertaler zei over de inhoud: "Jouw boeken die over andere rassen gaan, vertrekken niet vanuit tegenstellingen. Jij bent de eerste die uitgaat van wat we met z'n allen gemeen hebben, vanuit de overeenkomsten..." En in wat ze zelf te berde brengt over de vorm: "In de jeugdroman moet je ook een strakke compositie aanhouden, waardoor je de lezer het lezen makkelijker maakt, zodat hij al zijn energie overhoudt om zich in de gestelde problematiek te kunnen verdiepen".

Beide aspecten samen maken haar boeken van een hoog zedelijk gehalte zonder zedeprekerij, met een strakke, indringende vorm, wat de jeugd aanspreekt.

DE BOTEN VAN BRAKKEPUT

Een van de eerste en voor mij ook nog steeds een van de beste boeken voor de wat jongere jeugd vanaf 11 jaar is het in 1956 verschenen **De boten van Brakkeput**. Het boek werd bekroond met de prijs voor het beste kinderboek, is vertaald in zeven talen en haalde onlangs, binnen 25 jaar, zijn achtste druk in het Nederlands. Het vertelt het verhaal van de twaalf jarige, nogal eenzame Matthijs van Rooy, die in aanraking komt met een politieke vluchteling die met enkele metgezellen van Uquique gevlucht is, maar bij het eiland Caruca, waar Matthijs woont aan land raakt. De kleine jongen staat voor een enorm moeilijke beslissing, maar hij overwint zijn tweestrijd en helpt de man door zijn liefste bezit, de prachtige boot die hij net voor zijn verjaardag gekregen heeft, af te staan, zodat de vluchteling verder kan en geen boot van de vissers, die daarmee hun dagelijks brood moeten verdienen, zal stelen.

In dit boek zijn geen behulpzame ouderen aanwezig die voor de jeugdige beslissen; Matthijs moet zelf kiezen. Miep Diekmann laat zien hoe hij de politiek juiste keuze maakt. De strakke compositie komt vooral tot uiting doordat het hele werk om dit ene gegeven draait, waarbij de spanningsopbouw geleidelijk maar dwingend is. We vinden deze spanningsboog twee keer: de eerste tot Matthijs na allerlei voorbereidende gebeurtenissen de vluchteling ontmoet, exact halverwege het boek; de tweede tot hij definitief besluit zijn boot af te staan, waarmee het boek eindigt.

...EN DE GROETEN VAN ELIO

De boten van Brakkeput werd gevolgd door **Padu is gek** (1957), **Gewoon een straatje** (1959) en **Driemaal is scheepsrecht** (1960), maar geen van deze haalde het niveau of het succes van De boten van Brakkeput het voorgaande werk.

Daarna verscheen in 1962 **...En de groeten van Elio**, dat bekroond werd met de Staatsprijs voor Jeugdliteratuur in de Bondsrepubliek Duitsland en behalve in dat land ook in Joegoslavië in vertaling uitkwam. De vierde druk van deze omvangrijke roman is onlangs verschenen, een schitterend boek voor de wat oudere jeugd.

De hoofdpersoon Elio is rijk geworden door de '5y6', maar brengt zijn dagen niet nutteloos rentenierend door. Hij helpt de mensen die bij hem komen, met raad en met het schrijven van brieven. Toch vindt zijn vroegere werkgever Sjon Mato dat niet voldoende en geeft hem de opdracht een boek te schrijven dat hij dan onder zijn eigen naam wil uitgeven. Bij Elio rijpt het plan om via deze taak zijn jonge vriendje Boechi te helpen, wiens vader Getulio naar het buitenland gevlucht is na een beschuldiging een moord gepleegd te hebben. Via deze sleutelroman moet Getulio erachter komen dat hij onschuldig is en gerust kan terugkeren. Elio gelooft erin dat het woord aangedaan onrecht kan herstellen.

Parallel met de eenzame Boechi die niet kan aanvaarden dat zijn vader definitief verdwenen is, loopt de geschiedenis van Mes, voor wie iedereen bang is, maar die in feite ook erg eenzaam is. Ieder mens heeft zijn geheimen die hem eenzaam maken... Maar menselijkheid en hulpvaardigheid kunnen oplossingen bieden aan mensen in nood.

Daarbij staat de macht van het woord centraal, wat door het 'boek in het boek' (Elio's verhaal) ook structureel mooi verwerkt is. De eenvoudige stijl waarin de figuren zuiver beschreven worden laten andermaal de indringende macht van het woord duidelijk zien. De uitgeverij die Sjon Mato en Elio zullen oprichten om boeken in het Papiaments te vertalen geeft dit nogmaals aan.

Twee hoogtepunten uit het omvangrijke werk van Miep Diekmann zijn volkomen terecht herdrukt, en zodoende gelukkig weer algemeen bereikbaar.

WIM RUTGERS

Miep Diekmann:
DE BOTEN VAN BRAKKEPUT
Leopold; Den Haag; achtste druk 1980;
I.S.B.N. 90 258 3280 6

Miep Diekmann:
...EN DE GROETEN VAN ELIO
Leopold; Den Haag; vierde druk 1980;
I.S.B.N. 90 258 3268 7